

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ «КОНТРОЛЬ»

В статті розглянуто різні підходи вітчизняних науковців щодо трактування актуального в сучасних умовах господарювання поняття «Державний фінансовий контроль». Висвітлено необхідність удосконалення системи державного фінансового контролю в контексті ефективного функціонування державних фінансів.

Ключові слова: *контроль, державний фінансовий контроль, державні фінанси, методологія контролю, фінансові ресурси держави, державний внутрішній фінансовий контроль.*

Вступ. Державний фінансовий контроль є важливою функцією держави, за допомогою якої забезпечуються нормальні умови для функціонування фінансової системи. Складні економічні процеси й наслідки світової фінансової кризи показали необхідність удосконалення фінансово-бюджетної політики, а зокрема фінансового контролю. Його недооцінка призвела до зловживань та порушень у сфері фінансових відносин. На сьогодні визнано, що існує необхідність розвитку системи державного фінансового контролю з огляду на об'єктивну потребу створення відповідної противаги існуючим загрозам у фінансовій системі, зокрема щодо зменшення обсягів та кількості бюджетно-фінансових зловживань та злочинів; покращення рівня фінансової дисципліни у використанні бюджетних коштів; забезпечення надходжень до бюджету податків, зборів та обов'язкових платежів в контексті змін до бюджетного та податкового законодавства; посилення відповідальності учасників бюджетного процесу та ін.

Постановка проблеми. Вдосконалення системи фінансового контролю в Україні може стати запорукою ефективного функціонування державних фінансів, зокрема отримання таких результатів як: дотримання економічної безпеки держави, збалансування державного та місцевих бюджетів, досягнення фінансової самодостатності регіонів, секторів і галузей економіки, збільшення захищеності фінансово-економічних інтересів громадян і суспільства і як результат – процвітання держави, посилення престижу перед світовою спільнотою.

Впродовж минулих років проводилося багато заходів з обміну досвідом із закордонними експертами щодо поліпшення державного фінансового контролю в Україні, але неможливо реформувати систему контролю без наукового обґрунтування. Отже, важливу роль у розвитку ДФК відіграють наукові дослідження.

Таким чином, **метою** даної статті є дослідження та узагальнення теоретичних підходів щодо визначення поняття «Державний фінансовий контроль».

Аналіз останніх джерел та публікацій. Теоретичні та практичні аспекти методології й організації контролю досліджено у працях В.Д. Андрєєва, І.А. Белобжецького, М.Г. Белова, М.Т. Білухи, В.В. Бурцева, Ф.Ф. Бутинця, С.О. Булгакової, Б.І. Валуєва, Н.Г. Виговської, Є.А. Вознесенського, Н.І. Дорош, Г.М. Давидова, Є.В. Калюги, І.М. Карауша, Є.О. Кочеріна, Л.М. Крамаровського, М.Д. Корінька, В.Ф. Максимової, В.М. Митрофанова, В.М. Мурашка, Л.В. Нападовської, В.П. Пантелеєва, О.А. Петрик, В.М. Родіонової, В.С. Рудницького, В.Я.Савченка, Л.О.

Савченко, Г.А. Соловійова, О.О. Терехова, І.Б. Стефанюка, Л.О. Сухаревої, Б.Ф. Усача, В.О. Шевчука, О.А. Шпиґа, В.І. Шлейнікова, С.О. Шохіна та ін.

В економічній літературі приділяється значна увага загальним питанням впровадження системи державного фінансового контролю. Неодноразово в роботах як вітчизняних, так і закордонних науковців розглядалися питання дублювання функцій контролюючих органів, підвищення їх незалежності, необхідності впровадження нових методичних прийомів контролю тощо. Суттєвий внесок у вирішення існуючих проблем функціонування системи державного фінансового контролю належить таким науковцям, як І. Іванова, І. Стефанюк, І.Дрозд, О. Лебедева, С. Бардаш, О. Репетько, І. Басанцов, О. Зюнькін, О. Василик, С.Булгакова, В. Шевчук, А. Барановський, О.Чечуліна та ін.

Виклад основного матеріалу. Вперше в українській літературі, в своїй монографії В.О. Шевчук обґрунтував теоретичні, організаційні та методологічні підходи до побудови парадигми контролю господарських систем в суспільстві з перехідною економікою. На його думку, державний фінансовий контроль – це діяльність державних органів та недержавних організацій по забезпеченню законності, фінансової дисципліни і доцільності при мобілізації, розподілі і використанні грошових коштів і зв'язаних з цим матеріальних цінностей [1, с. 7-9]. В монографії викладено наукові засади загальної теорії контролю та організаційно-методологічні основи теорії контролю господарських систем в умовах перехідної економіки. В результаті дослідження тогочасних економічних явищ організацію контролю господарських систем розглянуто через призму взаємодії контролюючих суб'єктів та контрольованих об'єктів, що зазнали суттєвих змін під впливом економічних трансформацій.

Багато уваги дослідженню історії, форм організації та функціонування фінансового контролю приділяється у працях Л.Воронової, В. Нагребельного, В. Чернадчука, В. Сухоноса. Проблемні питання забезпечення ефективного функціонування інститутів фінансового контролю розглядають І. Горбайчук, Н. Ковтунович, А. Монаєнко, О.Солдатенко.

В.Ф. Піхоцький досліджував суть і роль системи державного фінансового контролю для забезпечення ефективного використання фінансових ресурсів держави та їх цільового використання для забезпечення соціально-економічного розвитку держави [2]. Н.Б.Ярошевич розглядав пріоритетні напрями державного фінансування системи фінансового контролю в Україні [3, с.145-150]. О.С. Бавико розглядав загальні питання організації системи державного фінансового контролю [4]. В працях С. В. Ермішова розглянуті проблемні питання вдосконалення концепцій державного внутрішнього фінансового контролю [5, с.149-158]. С.О. Діденко дослідив економічну роль державного фінансового контролю у забезпеченні сталих темпів розвитку національної економіки [6]. Л. Приходченко розглядала питання підвищення дієвості системи контролю, визначила його роль, методи застосування в контексті забезпечення ефективності державного управління [7, с.145-152].

В монографії І.М. Іванової досліджено фінансовий контроль і класифікацію органів фінансового контролю у практиці інших держав світу та їх функції, розкрито теоретико-методологічні основи та особливості ДФК в Україні, методику оцінювання стану фінансово-бюджетної дисципліни і способи підвищення відповідальності учасників бюджетного процесу, визначено пріоритети і шляхи оптимізації механізмів контролю за фінансами як інструмента підвищення ефективності управління державою [8].

Монографія С.В. Бардаша містить дослідження стану та тенденцій розвитку системи економічного контролю[9]. За результатами досліджень обґрунтовано теоретичні, методологічні та організаційні підходи до побудови контролю

господарських систем макро- та макрорівнів, адекватного сучасним запитам національної економіки. Запропонована автором методика удосконалення контрольного процесу спрямована на системну реалізацію ризик-орієнтовного контролю.

В своїй дисертації «Система державного фінансового контролю в Україні», Микитюк І.С. досліджує теоретичні і практичні проблеми побудови й функціонування єдиної системи державного фінансового контролю в Україні [10]. Викладає обґрунтування концептуальних засад формування та функціонування єдиної системи державного фінансового контролю (ЄСДФК), розробляє методичні і практичні рекомендації щодо механізму її побудови та функціонування.

В статті Чугунова І.Я. і Федосова В.М. розкрито сутність системи державного внутрішнього фінансового контролю як вагової складової фінансової системи країни, методологічні й організаційні засади вдосконалення цієї системи з урахуванням міжнародних положень [11, с.3-12]. Визначено основні напрями стратегії розвитку ДВФК як інструмента підвищення ефективності функціонування державних фінансів, у тому числі внутрішнього контролю і аудиту.

У своїй статті І.М. Дрозд і М.В. Гунько обґрунтовують необхідність зміни пріоритетів державного контролю та розглядають напрями реформування Державної контрольно-ревізійної служби України [12, с.30-34]. Висвітлюють перспективи розвитку та розробляють пропозиції щодо вдосконалення роботи ДКРС.

В статті І.Б. Стефанюка висвітлено відмінності між поняттями «метод» і «методичний прийом», визначено складові методу ДФК та здійснено класифікацію форм ДФК, розкрито поняття деяких запропонованих форм контролю, що рідко або не застосовуються у вітчизняній практиці [13, с.24-27].

Монографія Мниха Є.В., Никонович М.О., Барабаш Н.С., Бардаша С.В., Назарової К.О., Олендій О.Т. розкриває найважливіші питання методології та організації державного фінансового аудиту [14]. Ґрунтовно висвітлюються економічні передумови та практична доцільність впровадження інституту державного фінансового аудиту в Україні. Розглядаються питання методики аудиту доходів державного бюджету, аудиту бюджетних програм, діяльності бюджетних установ та державного адміністрування. Охарактеризована діяльність Рахункової палати України та Головного контрольно-ревізійного управління України у проведенні державного фінансового аудиту. Особливу увагу приділено питанням здійснення аналітичних процедур в аудиті та узагальненні й реалізації результатів державного фінансового аудиту.

В статті Є.В. Мниха визначено пріоритетні напрями вдосконалення фінансового контролю, вказано недоліки діючої системи та запропоновано шляхи покращення [15, с.56-59].

Н.І. Пахолок в своїй статті розглядає основні проблеми та необхідність вдосконалення системи фінансового контролю в Україні та досліджує діяльність Державної контрольно-ревізійної служби України у сфері фінансового контролю. В статті запропоновано шляхи реформування фінансового контролю в Україні [16].

У монографії Ловінської Л.Г. та Стефанюка І.Б. викладені концептуальні засади створення системи правового регулювання методологічного і методичного забезпечення бухгалтерського обліку та фінансового контролю, яка б відповідала досягненням світової науки і практики та враховувала стан економіки і професійні традиції в Україні; обґрунтовано тлумачення облікової політики як інструменту державного регулювання бухгалтерським обліком суб'єкта господарювання; розроблено концепцію координації діяльності органів державної влади, що визначають облікову політику, організацію і методику бухгалтерського обліку та фінансового контролю [17].

Монографія Калюги Є.В. присвячена актуальним питанням фінансово-господарського контролю в умовах переходу до ринкових відносин[36]. Розглянуті напрями фінансово-господарського контролю ґрунтуються на дослідженні і розробці його теорії, методології та практики з урахуванням накопиченого досвіду західних країн. З метою підвищення ролі і значення фінансового контролю в системі управління запропоновані шляхи його реформування. Критично розглянуто предмет, об'єкти, методи та класифікацію господарського контролю. Організацію господарського контролю умовно поділено на дві стадії: підготовку до перевірки та перевірку фінансової діяльності підприємств; розглянуто діючу систему господарського контролю в сфері матеріального виробництва; особливості його реалізації із застосуванням комп'ютерних технологій. Крім того, приділено увагу внутрішньогосподарському контролю, спрямованому на прогнозування помилок та вчасне їх усунення. Важливого значення набуває інформаційне забезпечення господарського контролю і особливо достовірність показників фінансової звітності з урахуванням впливу на їх рівень інфляційних процесів та подій після дати складання Балансу. Обґрунтовується ревізія як основна форма господарського контролю, вказуються напрями поліпшення методичних прийомів комплексних ревізій та визначається при цьому місце інвентаризацій.

Висновки. Таким чином, узагальнюючи вище сказане, ми дійшли висновку, що категорія «контроль» є складним і багатограним явищем, дослідження якого є особливо актуальним в період становлення національної економіки, реформ економічного і політичного життя держави, інтеграції досвіду зарубіжних країн шляхом запровадження різноманітних проектів. Тому в науковій літературі зустрічається достатньо багато його визначень і досліджень.

Список використаних джерел:

1. Шевчук В.О. Становлення та розвиток системи державного фінансового контролю в Україні [Текст] // Фінанси України – 2008 - №11. – С.7-9.
2. Піхоцький В.Ф. Система державного фінансового контролю як інструмент соціально-економічного розвитку / В.Ф.Піхоцький // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/VNULP/Management/2009_647/32.pdf
3. Ярошевич Н.Б. Проблеми вдосконалення системи зовнішнього державного фінансового контролю в Україні [Текст] / Н.Б. Ярошевич, І.І. Підтикана // Науковий вісник НЛТУ України.– 2010. – Вип. 20.9.– С. 145–150.
4. Бавико О.Є. Правове регулювання державного фінансового контролю / О.Є. Бавико. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr/pravo/2010_2/files/LA210_04.pdf
5. Ермішова С. В. Внутрішній аудит в системі державного фінансового контролю [Текст] / С.В. Ермішова// Економіка і організація управління. – Випуск № 3, 2008. – С. 149–158.
6. Діденко С. О.Економічна роль державного фінансового контролю / С.О. Діденко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/vkhnu/Ekon/802/08ddeeco.pdf>
7. Приходченко Л.Забезпечення ефективності державного управління: стандартизація внутрішнього контролю та аудиту [Текст] / Л. Приходченко // Актуальні проблеми державного управління: збірник наукових праць ОРІДУ. – Вип. 4 (32). – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2007. – С. 145–152.

8. Іванова І. Держаний фінансовий контроль: Парадигми розвитку: монографія / Ірина Іванова. – К.: Академвидав, 2010. – 168 с.
9. Бардаш С.В. Економічний контроль в Україні: системний підхід: монографія. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 656 с.
10. Микитюк І.С. Система державного фінансового контролю в Україні // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.dlib.com.ua/systema-derzhavnoho-finansovoho-kontrolju-v-ukrayini.html>
11. Чугунов І.Я., Федосов В.М. «Державний внутрішній фінансовий контроль: стратегія розвитку» // Фінанси України №4, 2009. – с. 3-12.
12. Дрозд І.М., Гунько М.В. «Шляхи підвищення результативності роботи контрольно-ревізійної служби України» // Наука й економіка №2, 2010. – с.30-34.
13. Стефанюк І.Б. «Метод і форма державного фінансового контролю: сутність і методологічні відмінності» // Фінансовий контроль №3, 2010. – с.24-27
14. Мних Є.В., Никонович М.О., Барабаш Н.С., Бардаш С.В., Назарова К.О., Олендій О.Т. За ред. Є.В. Мниха / К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 319с.
15. Мних Є.В. «Пріоритетні напрями вдосконалення фінансового контролю на новому етапі розвитку ринкових відносин в Україні» // Фінансовий контроль №4, 2009. – с. 56-59.
16. Пахолок Н.І. «Державний фінансовий контроль в Україні: проблеми та шляхи реформування» Науковий вісник НЛТУ України – 2011. Вип. 21.3 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltsu/21_3/263_SKO.pdf
17. Ловінська Л. Г. Організація бухгалтерського обліку та фінансового контролю в сучасних умовах господарювання в Україні/ Л.Г.Ловінська, І.Б.Стефанюк. – К.: НДФІ, 2006.– 240 с.

ТАБЕНСКАЯ Ю.В. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ КАТЕГОРИИ «КОНТРОЛЬ»

В статье рассмотрены различные подходы отечественных ученых относительно трактовки актуального в современных условиях хозяйствования понятие «Финансовый контроль». Освещены необходимость совершенствования системы государственного финансового контроля в контексте эффективного функционирования государственных финансов.

Ключевые слова: контроль, государственный финансовый контроль, государственные финансы, методология контроля, финансовые ресурсы государства, государственный внутренний финансовый контроль.

TABENSKAYA Y.V. THEORETICAL APPROACHES TO THE RESEARCH OF CATEGORY "CONTROL"

In the article different approaches of domestic scientists are considered in relation to interpretation of actual in modern terms management concept «Financial control». Lighted up necessity of perfection of the state financial checking system for the context of the effective functioning of state finances.

Key words: control, state-owned financial control, state-owned finance, control methodology, a financial resources of state, state-owned financial inner control.